

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-
педагогічної
роботи
доц. Пантелеймонов А.В.

“ _____ ” _____ 2019 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Міжнародні відносини на пострадянському просторі

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський) _____

галузь знань _____ 29 «Міжнародні відносини» _____
(шифр і назва)

спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» _____
(шифр і назва)

освітня програма _____ «Міжнародні відносини та регіональні студії» _____
(шифр і назва)

спеціалізація _____
(шифр і назва)

вид дисципліни _____ за вибором _____
(обов'язкова/ за вибором)

факультет _____ міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу _____

2019 / 2020 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

“20” червня 2019 року, протокол № 15

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: кандидат історичних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства Онацький Максим Юрійович.

Програму схвалено на засіданні кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Протокол від “19” червня 2019 року № 12

Завідувач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

_____ доц. Парфіненко А.Ю.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Протокол від “19” червня 2019 року № 11

Голова методичної комісії міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу:

_____ доц. Григорова-Беренда Л.І.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Міжнародні відносини на пострадянському просторі” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньої програми «Міжнародні відносини та регіональні студії»

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є поглиблене вивчення міжнародних процесів, а також проблем регіонального та субрегіонального співробітництва на пострадянському просторі.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

1. Поглиблене вивчення студентами міжнародних процесів.
2. Ознайомлення зі специфікою регіонального та субрегіонального співробітництва на пострадянському просторі.
3. Формування уявлення щодо зовнішньополітичних та зовнішньо-економічних пріоритетів нових незалежних держав.
4. Ознайомлення студентів з особливостями інтеграційних процесів на пострадянському просторі.
5. Формування навичок реферування та аналізу літератури, що містить різноманітну інформацію щодо проблем міжнародних відносин на пострадянському просторі.
6. Формування вміння самостійної роботи з літературою.

1.3. Кількість кредитів – 4

1.4. Загальна кількість годин – 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	-
Семестр	
3-й	-
Лекції	
32 год.	-
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	-
Лабораторні заняття	
год.	-
Самостійна робота	
72 год.	-
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання.

Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

знати:

1. Структуру відносин на пострадянському просторі.
2. Специфіку міжнародно-політичних відносин на пострадянському просторі.
3. Зовнішньополітичні пріоритети нових незалежних держав.

вміти:

- самостійно аналізувати міжнародні процеси, що відбуваються на пострадянському просторі;
- працювати зі спеціальною літературою;
- володіти сучасною концептуальною базою та сучасними підходами зарубіжних та вітчизняних дослідників з проблем курсу.

2. Тематичний план навчальної дисципліни.

Розділ 1. Формування нових інтеграційних проектів на пострадянському просторі

Тема 1. Розпад СРСР та створення Співдружності Незалежних Держав.

Розпад СРСР та його наслідки. Особливості розвитку міжнародних відносин на пострадянському просторі. Особливості соціально-економічної та політичної моделі пострадянських республік. Місце пострадянських країн у сучасних міжнародних відносинах. Створення СНД: причини, структура, інституційно-правові засади, еволюція. Формування альтернативних інтеграційних проектів на пострадянському просторі.

Тема 2.

Євразійське економічне співтовариство та Митний союз: особливості функціонування.

Спроби інституційних перетворень в рамках СНД та їх наслідки. Міжнародні інтеграційні проекти на пострадянському просторі. Євразійське економічне співтовариство: спроби лібералізації зовнішньої торгівлі та їх наслідки. Митний союз: причини створення, сутність проекту, основні учасники.

Тема 3.

Шанхайська Організація Співробітництва та її діяльність.

Шанхайська Організація Співробітництва: причини створення, мета та завдання організації. Структура та інституційно-правові засади функціонування ШОС. Механізми прийняття рішень в ШОС. Шанхайська Організація Співробітництва: проблеми та перспективи розвитку.

Тема 4.

Євроінтеграційні процеси в країнах Балтії та їх наслідки для Прибалтійських республік.

Країни Балтії: цивілізаційні засади євроінтеграційного курсу. Євро-інтеграційні процеси в Прибалтійських республіках у пострадянський період. Особливості соціально-економічної модернізації в Литві, Латвії та Естонії та спроби створення єдиного економічного простору в регіоні. Вступ до ЄС і НАТО та їх наслідки для Прибалтійських країн.

Розділ 2. Військово-політичні конфлікти та особливості військово-політичного співробітництва на пострадянському просторі

Тема 5.

Проблема безпеки та військово-політична взаємодія пострадянських країн.

Відносини у сфері безпеки та військово-політичне співробітництво на пострадянському просторі: етапи еволюції. Військово-політичне співробітництво в рамках СНД. Проблема існування російських військових об'єктів на території країн пострадянського простору. ОДКБ: причини створення та основні завдання.

Тема 6.

Військово-політичні конфлікти на пострадянському просторі та механізми їх врегулювання.

Військово-політичні конфлікти на пострадянському просторі та причини їх виникнення. Заморожені конфлікти та проблема невизнаних республік. Конфлікт у Нагорному Карабаху: причини, перебіг, наслідки. Військово-політичні конфлікти в Абхазії та Південній Осетії та спроби їх вирішення. Придністровський конфлікт та проблема етнічних меншин у Молдові. Зони етнічного протистояння в Центральній Азії. Військові, політичні та дипломатичні механізми врегулювання збройних конфліктів та їх ефективність.

Розділ 3. Регіональні особливості розвитку міжнародних відносин на пострадянському просторі та зовнішньополітичні пріоритети нових незалежних держав.

Тема 7.

Роль і місце пострадянських країн Східної Європи в сучасних міжнародних відносинах.

Трансформація зовнішньополітичного курсу Російської Федерації у пострадянський період. Геополітична роль Росії в Євразії. Україна в системі міжнародних відносин на пострадянському просторі. Геополітичне становище Білорусії та зовнішньополітичний курс республіки в умовах незалежності. Республіка Молдова – зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні пріоритети.

Тема 8.

Центральна Азія – економічна та політична роль регіону в світовій геополітиці.

Центральна Азія: економічне значення регіону. Міжнародні інтеграційні проекти та спроба їх реалізації в Центральній Азії. Провідні країни Центральної Азії та основні протиріччя між ними. Проблема кордонів у Центральній Азії та спроба її вирішення. Гідроресурси як дипломатична зброя регіональних еліт.

Основні вектори зовнішньої політики Казахстану в пострадянський період. Геополітична роль та зовнішньополітичний курс Узбекистану в умовах незалежності. Особливості міжнародного співробітництва Таджикистану в 1990-х – на початку 2000-х рр. Киргизстан – зовнішні пріоритети країни в пострадянський період. Туркменістан: зовнішньополітична концепція та економічне співробітництво в період незалежності.

Тема 9.

Закавказзя та його роль у системі міжнародних відносин.

Стратегічне та геополітичне значення Закавказзя. Закавказький регіон та формування транзитних маршрутів енергоносіїв до Європи. Особливості зовнішньополітичного курсу Вірменії. Азербайджан: основні вектори зовнішньої політики країни. Трансформація зовнішньополітичного курсу Грузії в пострадянський період. Інтеграційні проекти Грузії.

Тема 10.

Позарегіональні актори на пострадянському просторі.

КНР як економічний та геополітичний фактор на пострадянському просторі. Туреччина: регіональний центр впливу в Закавказзі та у Центральній Азії. Ісламська Республіка Іран як позарегіональний актор на пострадянському просторі. Зміцнення економічних позицій Європейського Союзу в пострадянських країнах. США та країни пострадянського простору.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього го	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	лаб	інд	с. р.		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Розпад СРСР та формування нових інтеграційних проектів на пострадянському просторі												
Тема 1. Розпад СРСР та створення Співдружності Незалежних Держав	14	4	2			8						
Тема 2. Євразійське економічне співтовариство та Митний союз: особливості функціонування	11	2	1			8						
Тема 3. Шанхайська Організація Співробітництва.	9	2	1			6						
Тема 4. Євроінтеграційні процеси в країнах Балтії та їх наслідки для Прибалтійських республік	11	2	1			8						
Разом за розділом 1.	45	10	5			30						

Розділ 2. Військово-політичні конфлікти та особливості військово-політичного співробітництва на пострадянському просторі												
Тема 5. Проблема безпеки та військово-політична взаємодія пострадянських країн.	8	2	1			5						
Тема 6. Військово-політичні конфлікти на пострадянському просторі та механізми їх врегулювання.	11	4	2			5						
Разом за розділом 2.	19	6	3			10						
Розділ 3. Регіональні особливості розвитку міжнародних відносин на пострадянському просторі та зовнішньополітичні пріоритети нових незалежних держав.												
Тема 7. Роль і місце пострадянських країн Східної Європи в сучасних міжнародних відносинах	14	4	2			8						
Тема 8. Центральна Азія – економічна та політична роль регіону в світовій геополітиці	14	4	2			8						
Тема 9. Закавказзя та його роль у системі міжнародних відносин	14	4	2			8						
Тема 10. Позарегіональні актори на пострадянському просторі	14	4	2			8						
Разом за розділом 3.	56	16	8			32						
Усього годин	120	32	16			72						

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Розпад СРСР та формування Співдружності Незалежних Держав	2
2, 3	Євразійське економічне співтовариство та Митний союз: особливості функціонування. Шанхайська Організація Співробітництва.	2
4, 5	Євроінтеграційні процеси в країнах Балтії та їх наслідки для Прибалтійських республік. Проблема безпеки та військово-	2

	політична взаємодія пострадянських країн	2
6	Військово-політичні конфлікти на пострадянському просторі та механізми їх врегулювання	2
7	Роль і місце пострадянських країн Східної Європи в сучасних міжнародних відносинах	2
8	Центральна Азія – економічна та політична роль регіону в світовій геополітиці	2
9	Закавказзя та його роль у системі міжнародних відносин	2
10	Позарегіональні актори на пострадянському просторі	2
	Разом	16

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Підготовка до усного опитування з теми «Розпад СРСР та формування Співдружності Незалежних Держав» з наступних питань: Розпад СРСР та його наслідки. Місце пострадянських країн у сучасних міжнародних відносинах. Створення СНД: причини, структура, інституційно-правові засади, еволюція.	8
2, 3	Підготовка до усного опитування з тем «Євразійське економічне співтовариство та Митний союз: особливості функціонування» та «Шанхайська Організація Співробітництва» з наступних питань: Міжнародні інтеграційні проекти на пострадянському просторі. Євразійське економічне співтовариство: спроби лібералізації зовнішньої торгівлі та їх наслідки. Митний союз: причини створення, сутність проекту, основні учасники. Шанхайська Організація Співробітництва: причини, мета, завдання. Структура та інституційно-правові засади функціонування ШОС. ШОС: проблеми та перспективи розвитку. Шанхайська Організація Співробітництва: механізми прийняття рішень.	14
4, 5	Підготовка до усного опитування з теми «Євроінтеграційні процеси в країнах Балтії та їх наслідки для Прибалтійських республік. Проблема безпеки та військово-політична взаємодія пострадянських країн» з наступних питань: Євро-інтеграційні процеси в Прибалтійських республіках у пострадянський період. Особливості соціально-економічної модернізації в Литві, Латвії та Естонії та спроби створення єдиного економічного простору в регіоні. Вступ до ЄС і НАТО та їх наслідки для Прибалтійських країн. Відносини у сфері безпеки та військово-політичне співробітництво на пострадянському просторі: етапи еволюції. Військово-політичне співробітництво в рамках СНД. Проблема існування російських військових об'єктів на території країн пострадянського простору. ОДКБ: причини створення та основні	13

	завдання.	
6	Підготовка до усного опитування з теми «Військово-політичні конфлікти на пострадянському просторі та механізми їх врегулювання» з наступних питань: Конфлікт у Нагорному Карабаху: причини, перебіг, наслідки. Військово-політичні конфлікти в Абхазії та Південній Осетії та спроби їх вирішення. Придністровський конфлікт та проблема етнічних меншин у Молдові. Зони етнічного протистояння в Центральній Азії. Військові, політичні та дипломатичні механізми врегулювання збройних конфліктів та їх ефективність.	5
7	Підготовка до усного опитування з теми «Роль і місце пострадянських країн Східної Європи в сучасних міжнародних відносинах» з наступних питань: Трансформація зовнішньополітичного курсу Російської Федерації у пострадянський період. Геополітична роль Росії в Євразії. Україна в системі міжнародних відносин на пострадянському просторі. Геополітичне становище Білорусії та зовнішньополітичний курс республіки в умовах незалежності. Республіка Молдова – зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні пріоритети.	8
8	Підготовка до усного опитування з теми «Центральна Азія – економічна та політична роль регіону в світовій геополітиці» з наступних питань: Основні вектори зовнішньої політики Казахстану в пострадянський період. Геополітична роль та зовнішньополітичний курс Узбекистану в умовах незалежності. Особливості міжнародного співробітництва Таджикистану в 1990-х – на початку 2000-х рр. Киргизстан – зовнішні пріоритети країни в пострадянський період. Туркменістан: зовнішньополітична концепція та економічне співробітництво в період незалежності.	8
9	Підготовка до усного опитування з теми «Закавказзя та його роль у системі міжнародних відносин» з наступних питань: Стратегічне та геополітичне значення Закавказзя. Закавказький регіон та формування транзитних маршрутів енергоносіїв до Європи. Особливості зовнішньополітичного курсу Вірменії. Азербайджан: основні вектори зовнішньої політики країни. Трансформація зовнішньополітичного курсу Грузії в пострадянський період. Інтеграційні проекти Грузії.	8
10	Підготовка до усного опитування з теми «Позарегіональні актори на пострадянському просторі» з наступних питань: США та пострадянські країни. КНР як економічний та геополітичний фактор на пострадянському просторі. Туреччина: регіональний центр впливу в Закавказзі та у Центральній Азії. Зміцнення економічних позицій Європейського Союзу в пострадянських країнах.	8
	Разом	72

**6. Індивідуальне завдання
(не передбачене навчальним планом)**

7. Методи навчання

Видами навчальних занять згідно з навчальним планом є: а) лекції, б) семінарські заняття, в) самостійна робота студентів, г) консультації.

На основі підходу за джерелами знань розмежовують три групи методів навчання: словесні, наочні, практичні.

До словесних відносяться: розповідь; пояснення; бесіду, яку за місцем у навчальному процесі, розрізняють на вступну, поточну й підсумкову; лекцію та інструктаж.

Наочні методи передбачають насамперед використання демонстрації, ілюстрації та спостережень. Ці методи можуть застосовуватись як прийоми реалізації вимог інших методів.

Практичні методи навчання спрямовані на досягнення завершального етапу процесу пізнання. Вони сприяють формуванню вмінь і навичок, логічному завершенню ланки пізнавального процесу стосовно конкретної теми, розділу. Практична робота спрямована на використання набутих знань у розв'язанні практичних завдань та сприяє закріпленню знань, отриманих на лекції.

За характером логіки пізнання в навчальному процесі природно використовуються методи, відповідні логіці. Це — аналіз, синтез, індукція, дедукція. Вони можуть діяти й у певному взаємозв'язку.

Залежно від рівня розумової активності студентів виділяють такі методи навчання: проблемний виклад (проблемно-інформаційний), частково-пошуковий, дослідницький.

Самостійна робота студента є невід'ємною складовою освітнього процесу у вищому навчальному закладі, в процесі якої заплановані завдання виконуються студентом під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. СРС є основним засобом засвоєння ним навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

До організаційних форм СРС:

- робота студента, яка виконується самостійно у вільний від занять, зручний для нього час, як правило, поза аудиторією;
- індивідуальна робота студента – це аудиторна самостійна робота за індивідуальними завданнями під керівництвом викладача.

8. Методи контролю

Основними методами контролю є поточні та підсумковий контроль засвоєння матеріалу, який здійснюються на протязі семестру та на іспиті. Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною школою з урахуванням оцінок засвоєння окремих розділів.

Засвоєння теми контролюється на семінарських заняттях відповідно до конкретних цілей та виконанням індивідуальної семестрової роботи.

Застосовуються такі засоби діагностики рівня підготовки студентів:

- усне опитування;
- письмовий контроль;

При усному опитуванні застосовується фронтальне, індивідуальне і комбіноване опитування. Фронтальний опитування проводиться у формі бесіди викладача з групою. При індивідуальному опитуванні зазвичай питання задається всій групі і потім викликається для відповіді конкретний студент.

Письмовий контроль проводиться у вигляді індивідуальних письмових робіт, які студенти виконують в аудиторії під час семінарських занять.

Одним з видів контролю є мультимедійні презентації, які студенти готують самостійно та представляють в процесі проведення практичних занять.

Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота										Разом	Екзамен	Сума
Розділ 1				Розділ 2		Розділ 3				60	40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10			
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6			

T1, T2 ... T10 – теми розділів.

Вивчення курсу – 60 балів, які студент отримує за активну роботу на семінарських заняттях.

Підсумковий контроль – 40 балів.

Критерії поточного оцінювання знань студентів

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	Критерії оцінювання
6	Відповідь студента є правильною, обґрунтованою, логічною, містить аналіз і систематизацію, зроблені аргументовані висновки; відповідь обов'язково супроводжується презентацією; студент активно працює протягом усього семінарського заняття, показує глибоке оволодіння лекційним матеріалом, здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, впевнено відповідає на додаткові запитання.
5	Студент в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому основну літературу; відповідь супроводжується презентаційним матеріалом; під час відповіді допущені не суттєві помилки.
4	Студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу; відповідь супроводжується презентацією; в процесі викладання деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації; не впевнено відповідає на додаткові запитання, допускаючи, при цьому допускаються окремі несуттєві неточності та незначні помилки.
3	В цілому студент володіє навчальним матеріалом, під час усних виступів та письмових відповідей викладає його основний зміст, виявляє знання лекційного матеріалу, навчальної літератури, намагається аналізувати факти й події, робити висновки; під час підготовки відповіді не була використана рекомендована література; у відповіді допущено суттєві неточності та помилки.

2	Бали нараховуються в разі якщо відповідь відтворює основні положення навчального матеріалу на рівні запам'ятовування без достатнього розуміння; студент у цілому оволодів суттю питань з даної теми, втім, відсутні глибокий та всебічний аналіз представленого матеріалу, а також його обґрунтування та аргументація; студент не проявляє активності на практичних заняттях, відповідає лише за викликом викладача, дає неповні відповіді на запитання, припускається грубих помилок при висвітленні теоретичного матеріалу.
1	Студент частково володіє навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки.
0	Студент не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

Шкала оцінювання

Набрані бали	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
1-49	незадовільно
50-69	задовільно
70-89	добре
90-100	відмінно

9. Рекомендована література

1. Акматалиева А. Цветные революции и парламентская демократия в Грузии и Кыргызстане / А. Акматалиева // Центральная Азия и Кавказ. – 2013. – Т. 16. Вып. 2. – С. 69 – 84.
2. Голубев С. Очерки политической истории стран «ближнего зарубежья»: республики бывшего СССР в 1989 – 2009 гг. – Тверь, Ариадна, 2010. – 768 с.
3. Дякону В. Приднестровский конфликт: замороженный, но разрешимый/ В. Дякону // Центральная Азия и Кавказ. – 2008. – № 3 – 4 (57 – 58). – С. 370 – 380.
4. Ігнат'єв П.М. Країнознавство. Країни Азії: Навч. Посібн.10. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посіб. – 2-е вид. Чернівці: Книги – ХХІ, 2006. – 423 с.
5. Имомов А. Территориальные и земельно-водные конфликты в Центральной Азии: взгляд из Таджикистана / А. Имомов // Центральная Азия и Кавказ. – 2013. – Т. 16. – Вып. 2. – С. 124 – 139.
6. Кочетков Ю. Латвия: между Россией и Западом / Ю. Кочетков // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 3.
7. Країнознавство. Країни СНД, Європи і Північної Америки: Навч. Посібн. Для вузів / Дорошко М.С., Кривонос Р.А., Крижанівський В.П., Сербіна Н.Ф. – К.: Ніка – Центр, 2009. – 310 с.
8. Лаумулин М. Религиозная ситуация и угроза религиозного экстремизма в Центральной Азии / М. Лаумулин // Центральная Азия и Кавказ. – 2012. – Т. 15. – Вып. 1. – С. 60 – 79.
9. Лашенова Е. Армения на "шахматной доске" США / Е. Лашенова // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 12.

10. Маркосян А. Экономическое развитие государств в условиях вооруженного конфликта: пример Армении / А. Маркосян, Б. Авакян, Э. Матевосян // Центральная Азия и Кавказ. – 2013. – Т. 16. – Вып. 3. – С. 156 – 177.
11. эпохи Нурсултана Назарбаева / Н.М. Махашев, В.В. Петровский. – Алматы, Олке, 2008. – 352 с.
12. Микаелян Г. Внешняя политика Армении: попытка совместить интересы США, Европы и России / Г. Микаелян // Центральная Азия и Кавказ. – 2009. – № 3 (63). – С. 137 – 146.
13. Никитина Ю. Внешнеполитические ориентиры Белоруссии в сфере безопасности: между НАТО и ОДКБ / Ю. Никитина // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. - № 6.
14. Онацький М.Ю. Республіка Таджикистан у системі міжрегіонального співробітництва на початку ХХІ ст. // Бізнес Інформ, 2019. №5. С. 43–49., Електронний ресурс, Режим доступу: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-5_0-pages-43_49.pdf
15. Орлова Т.В. Історія нових незалежних держав. Post soveticum – К.: Знання, 2010. – 488 с.
16. Регіоназнавство /Заг. ред. акад. НАН України Л.В Губерського, В.А. Смолія – К.: Київ ун-т., 2014. – 642 с.
17. Сергеев Д. “Восточноевропейский фактор” / Д. Сергеев // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 10.
18. Федулова Н. Содружество независимых государств – 15 лет спустя / Н. Федулова // Мировая экономика и международные отношения – 2006 – № 12.
19. Халифа-заде М. Израиль и Азербайджан: противодействие Ирану / М. Халифа-заде // Центральная Азия и Кавказ. – 2012. – Т. 15. – Вып. 3. – С. 77 – 91.
20. Чедия Б. Место Грузии на политической карте Европы: формирование новых геополитических реалий / Б. Чедия // Центральная Азия и Кавказ. – 2010. – Т. 13. – № 1. – С. 22 – 32.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Сайти дипломатичних місій пострадянських країн, акредитованих в Україні

Сайти наукових видань, які займаються вивченням проблем пострадянських країн.

<http://cyberleninka.ru/journal/n/tsentralnaya-aziya-i-kavkaz> - Офіційний сайт журналу «Центральная Азия и Кавказ»

http://www.imemo.ru/jour/meimo/index.php?page_id=683 – Архів номерів журналу «Мировая экономика и международные отношения»